

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

הולכים בעקבות ראשונים

מחוות חפציבה דרך פארק נחל חדרה ועד בית אולגה שבמפרץ בנימין

"לא נאמר לך עוד עזובה ולא רצף לא נאמר עוד שממה כי לך יקרא חפצי בה... כי חפץ יהוה בך"

(ישעיהו סב, ד)

פארק נחל חדרה, מתוך: [ויקיפדיה](#)

בית המשאבות בחוות חפציבה, צילום: אלי שני, מתוך: [ויקיפדיה](#)

היש"מ מותאם לסדנת "המהפך הציוני במישור החוף"

מאת: איתן מנדלבאום

עריכה: רונית בין

עריכה לשונית: אפרת חבה

תשע"ה, 2015

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידיעה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

הולכים בעקבות ראשונים

מחוות חפציבה דרך בפארק נחל החדרה ועד בית אולגה שבמפרץ בנימין

”לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצף לא יאמר עוד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֶפְצֵי בָּהּ... כִּי חֶפֶץ יְהוָה בְּךָ”

(ישעיהו סב, ד)

חפציבה הייתה חווה חקלאית שהוקמה בראשית חידוש ההתיישבות היהודית בארץ ישראל. החווה הוקמה בשנת 1906 על גדת נחל חדרה, בשטח שקנה [יהושע חנקין](#) – שכונה ”גואל אדמות”. אשתו של חנקין, [אולגה](#), הציעה לקרוא למקום ”חפציבה”, לפי הפסוק התנ”כי: ”לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצף לא יאמר עוד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֶפְצֵי בָּהּ... כִּי חֶפֶץ יְהוָה בְּךָ” ([ישעיהו סב, ד](#)).

שנים עמדה החווה נטושה ועזובה עד שנגאלה משיממונה. בשנת 1992, רכשה חברת החשמל את השטח, ובמהלך השנים שחזרה את החווה ושיקמה את מבניה.

מעברה המערבי של החווה ובסמוך לה, נמצא פארק נחל חדרה ובתחומו אנדרטת יד לאבשלום – לזכרו של אבשלום פיינברג, שיזם את הקמת [מחנת ניל”י](#), שתולדותיה ותולדות חבריה שזורים בתולדות הציונות והמדינה.

מסלול היש”מ, העובר מחוות חפציבה דרך פארק נחל חדרה למפרץ בנימין, מתקיים באזור מישור החוף – שבו חולל המפעל הציוני את המהפך ההתיישבותי הדרמטי ביותר. במהלך היש”מ ננסה להציג את הנושאים המרכזיים שבאים לידי ביטוי בנוף ושמייעגים שינוי זה.

התופעות הנצפות במסלול מציגות שיח בין העבר, ההווה והעתיד והמעורר את שאלת אחריותנו להמשך העשייה הציונית בהיבטים רחבים יותר, הכוללים גם שמירה על ערכי טבע ונוף, מורשת, שימור ופיתוח.

חבל ארץ : [השרון ומישור החוף](#).

משך זמן היש"מ: כ-5 שעות (ללא נסיעה).

אורך מסלול ההליכה: 4 ק"מ.

מפה: מפת סימון שבילים מס' 7 – השרון ומערב השומרון.

נקודת התחלה: חוות חפציבה בחדרה, ני"צ 190736/707960.

נקודת סיום: כפר-הים בשכונת גבעת אולגה, ני"צ 188850/705655.

עונה מומלצת: כל השנה.

מגבלות: בימים חמים במיוחד, מומלץ ללכת את המסלול מסופו לתחילתו כדי להגיע לאזור מוצל בשעות החמות. בעונת החורף, יש לוודא שהמעבר לאורך נחל חדרה, ובפרט מתחת לכביש 2, אפשרי ושאין הצפה באזור. לאורך המסלול, פרט לחוות חפציבה, לא ניתן למלא מים.

דגשי בטיחות: המסלול כולל הליכה לאורך נחל חדרה המזוהם ולאורך חוף הים. אין כניסה למים ואין לגעת במים בחלקו המזוהם של נחל חדרה.

דרגת קושי: קל, אינו בר-נגישות , למעט בטיילת של נחל חדרה.

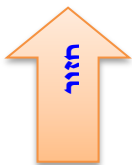
אתרים בתשלום: הכניסה ל**[חוות חפציבה](#)** אינה בתשלום, אך נדרש תיאום מראש.

מה ביש"מ

1. תיאור מסלול
 2. מפת היש"מ
 3. תיאור האתרים שבמסלול
 4. מהלך הפעילות ביש"מ
 5. המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ
 - 1) בעקבות ראשונים – משימות תלמידים
 - 2) בעקבות ראשונים – תשובות למורה
 - 3) צופים אל המרחב
 - 4) צופים אל המרחב – תשובות למורה
 - 5) מבנה השרון – תרשים של חתך רוחב השרון
 - 6) בית פועלים בחווה – תמונה
 - 7) משחקים ונהנים
 - 8) תה איקליפטוס
 - 9) הקמת מחתרת ניל"י – הצגה
 - 10) שייט בנחל חדרה – תמונה
 - 11) ארובות תחנת הכוח – צמצום הזיהום – תרשים
 - 12) חופים הם לפעמים געגועים לנחל
 - 13) אולגה ויהושע חנקין – תמונה
 - 14) מעגל של"ח
6. תנ"ך
1. ישעיהו סב, ד
 2. ביבליוגרפיה מומלצת
 3. קישורים אינטרנטיים נוספים

תיאור מסלול

ראשית המסלול **בבית החווה (1)** שבחוות חפציבה – שהייתה חווה חקלאית שהוקמה בראשית חידוש ההתיישבות היהודית בארץ ישראל. נבקר בכמה אתרים בחווה: **בבית המשאבות (2)** – המדגים את אופן שאיבת המים בראשית המאה ה-20, משם נמשיך דרומה ונפנה מערבה אל הרחוב המרכזי של החווה, שבו נמצאים **בתי פועלים (3)** משוחזרים. נמשיך לאורך החווה בכיוון מערב, עד **לראש גבעת הכורכר (4)**, משם נצפה אל המרחב ונראה את ארובות תחנת הכוח "אורות רבין" בולטות על קו הרקיע. נרד מהגבעה בכיוון צפון נצא מהשער ונעבור מתחת לגשר שעליו עובר כביש החוף. נחבור לשביל ישראל ונלך בו עד **לחורשת איקליפטוס (5)** שבתחום **פארק נחל חדרה**. נגיע **לאנדרטת יד לאבשלום פיינברג (6)** – איש מחתרת ניל"י. משם נלך לאורך טיילת **פארק נחל חדרה (7)** עד חוף הים, ונפנה דרומה. בחוף הדייגים נחבור לכביש הפונה מזרחה ומיד אחר כך דרומה ונלך בו עד כפר-הים. ניכנס למתחם ונצפה אל הגבעה שבראשה **בית אולגה (8)**, גבעה הצופה אל מפרץ בנימין.

מפת הישי"מ

מתוך: [עמוד ענן](#)

תיאור האתרים שבמסלול

בית החווה בחוות הפציבה (1)

בית החווה שימש בעבר המבנה המרכזי של החווה, אורוות ורפת. היום נמצא בו מרכז המבקרים של חוות הפציבה.

חוות הפציבה הייתה חווה חקלאית שפעלה משנת 1906 ועד לפירוקה בשנת 1929 בסמוך לשכונת הפציבה שבחדרה, על הגדה הדרומית של נחל חדרה.

שטח החווה נכלל בשטח שרכש [יהושע חנקין](#) בשנת 1891 ושעליו הוקמה העיר חדרה. בשנים 1912-1908, נבנו במקום שמונה בתים למשפחות. בשנה הראשונה נבנו בתי משק: מחסן, אורווה, דיר ורפת, וכן בית פועלים בן ארבעה חדרים. מספר הפועלים הלך וגדל ובשנת 1912 הגיע לשיא של 60 איש – חלקם ערבים וחלקם יהודים עולי העלייה השנייה.

דעיכתה של החווה החלה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. שרידי המבנים שנותרו בה שימשו את חניכי תנועות הנוער ואת חברי ההגנה והפלמ"ח באימוניהם.

בשנת 1947, הוקמה במקום חוות ניסיונות ממשלתית ובה מכוורת. בחווה זו למדו את מקצוע הדבוראות. חוות הניסיונות לגידול דבורים פעלה לפחות עד שנת 1953.

בשנת 1992, רכשה חברת החשמל את השטח ובמהלך השנים [שחזרה את החווה](#), שיקמה את מבניה והכשירה במקום מסלולי טיול לציבור הרחב. חברת חשמל גייסה חבורה גדולה של פליטים מחיילי צד"ל, שנאלצו לברוח מביתם בעת הנסיגה צה"ל מלבנון בשנת 2000, לצורך הרמת הפרויקט.

בית המשאבות (2)

מ-1906 ועד 1914, ניטעו בחווה פרדסים, מטעי שקדים, כרמי זיתים ועצי איקליפטוס. במקום הוקמה מערכת השקיה שכללה אמת מים נמוכה ומערכת תעלות. מי נחל חדרה הועלו לברכת אגירה באמצעות משאבה שהופעלה [במנוע קיטור](#). המנוע הובא ממפעל הזכוכית הכושל של [מאיר דיזנגוף](#), שפעל בטנטורה ושנסגר כעשר שנים לפני כן. המנוע והמשאבה הותקנו בבית משאבות שהוקם לצורך כך על שפת הנחל. במשך הזמן נדרשה הגברת תפוקת השאיבה, ובשנת 1910 הותקן מנוע דיזל ומשאבה נוספת. מאוחר יותר, כאשר מי הנחל ירדו וזוהמו, בוצע קידוח והותקנה משאבה לשאיבת מי תהום – ואף היא חוברת למנוע הדיזל. מערכת השאיבה פעלה גם לאחר סגירת החווה, אך אז מנועה היה חשמלי. בבית המשאבות הוקם "מוזיאון לתולדות השאיבה בארץ ישראל", ובו אפשר לראות את מערכת השאיבה המקורית של החווה.

רחוב הפועלים (3)

ברחוב הפועלים עומדים על תילם שמונה בתי מגורים שנבנו עבור פועלי החווה. בתי הפועלים נבנו באבני כורכר מסותתות, ועליהן הונחו גגות רעפים שהובאו ממרסיי. בכל בית היו ארבעה חדרים, וכל

בית הוקף גדר משלוש רוחות: מצפון, ממזרח וממערב. בצד הדרומי שימש הבית עצמו גם כגדר. כך התקבלה חצר מרובעת, ובצדן הצפוני של החצרות נבנו דיר, רפת ומחסן. צורת מבנה מיוחדת זו, שהייתה מקובלת באותם ימים, נותרה כעדות אילמת לחיים השוקקים שהתנהלו בחווה. הבתים עומדים לאורכה של שדרה מרשימה של עצי איקליפטוס, המובילה לגבעת הכורכר שבראשה נמצא בית מנהל החווה. מהגבעה אפשר לקיים תצפית מרשימה אל המרחב: אל נחל חדרה, אל פרדס בן מאה שנים, אל תחנת הכוח "אורות רבין" ועוד.

חורשת האיכליפטוס (5)

עצי האיכליפטוס שעל שתי גדות הנחל ניטעו בשנות השלושים כדי לייצב את דיונות החול. בקרבת העצים חיים עופות מים, דוגמת **שדג גמדי**, **אנפה אפורה**, **סופית מצויה**, **ברכיה** ואלפי **קורמורנים** – השוהים באתר בין החודשים נובמבר ומרס. העופות ניזונים, בין היתר, מאוכלוסיית הדגים ששבה אל הנחל לאחר טיהורו ושיקומו. אזור זה הוא חלק מפארק נחל חדרה.

יד לאבשלום פיינברג (6)

אבשלום פיינברג (1889-1917) יזם את הקמת המחתרת **ניל"י** וייסדה בפועל. הוא נהרג במלחמת העולם הראשונה כשניסה לחצות את קו החזית העות'מאני-בריטי ולחבור לכוחות הבריטיים שהיו בחצי האי סיני לצורך חידוש הקשר המודיעיני בינם לבין ניל"י. מזרחית לכביש החוף הישן, צפונית לצומת כפר-הרא"ה, הוקם אתר הנצחה לזכרו של אבשלום פיינברג שמקום קבורתו לא נודע. רק לאחר מלחמת ששת הימים, משתפס צה"ל את השטח שבו נהרג פיינברג, פוענחה התעלומה סופית: נמצא שלד והוא זוהה כשלדו של אבשלום פיינברג. עצמותיו נקברו בטקס צבאי בחלקת עולי הגרדום שבהר הרצל. לאחר מציאת עצמותיו, הוספה כתובת המספרת על כך במקום. בשנת 2010, בשל הצורך להרחיב את כביש 4 הסמוך, הועבר האתר בשלמותו לפארק נחל חדרה.

פארק נחל חדרה (7)

פארק **נחל חדרה** נמצא בחלקו המערבי של נחל חדרה והקמתו הייתה ביוזמה של הקק"ל ושל חברת החשמל. לאחר הקמת תחנת הכוח – שלימים נקראה **"אורות רבין"** – בשנת 1982, חברו שני הגופים יחדיו לטיהור מי הנחל המזוהמים – מי ים שנשאבו לשם קירור תחנת הכוח הוזרמו אל הנחל. בד בבד עם הנחת צינור להובלת המים לנחל, הוקם סכר שמטרתו להסיט את המים המזוהמים מערוץ הזרימה הראשי של הנחל. פעולות אלה גרמו לכך שבקטע הנחל התחתון, שאורכו קילומטר, זורמים מים נקיים. סביב קטע נחל זה הוקם הפארק.

בית אולגה (8)

זהו ביתם של [אולגה ויהושע חנקין](#). הבית נבנה על גבעת כורכר מעל "מפרץ בנימין" (שנקרא כך לאחר שספינתו של הברון רוטשילד עגנה בו בשנת 1914 והברון ירד ממנה לביקור בחדרה). הבית, שתכנן הארכיטקט והמהנדס יוסף בן-אורה, בנוי בסגנון בינלאומי. הוא משקיף למרחבי הים שממערב לו, אל הרי השומרון שממזרח, אל הכרמל שמצפון ואל חוף השרון שמדרום. בני הזוג חנקין לא זכו לגור בו. אולגה, המיילדת הידועה, ויהושע חנקין, "גואל האדמות", קבורים באחוזת הקבר שמעל מעיין חרוד. הגבעה שעליו נבנה הבית נקראה "גבעת אולגה", ומאז 1949 נקראת כך השכונה המערבית של חדרה, שהוקמה בסמוך לגבעה. הבית שימש כמפקדה של הבריטים, לאחר מכן שימש את צה"ל, ומשנת 1953 הבית ננטש ועמד בשימונו זמן רב, עד שבשנת 1999 קנתה אותו החברה שבנתה את "כפר הים" הסמוך. הבית שוחזר ויש בו תצוגה מתולדות הבית: ריהוט, תמונות ומסמכים היסטוריים אשר הובאו ממוזיאון "החאן" של חדרה.

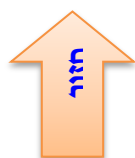

מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	בית החווה – מרכז המבקרים בחוות חפציבה (1)	א. הצגת נושא היש"מ. ב. סיפורו של אתר.	א. מה מצפה לנו היום – קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול. ב. הכרת ההיסטוריה של האתר – צפייה בסרט.	חוות חפציבה מהקמתה ועד ימינו.	יש לתאם מראש ביקור.	30 דק'	
2	בית החווה – ממרכז המבקרים לבית המשאבות	הליכה				5 דק'	
3	בית המשאבות (2)	התפתחויות טכנולוגיות במשק המים באזור.	א. סיפור הבאת המשאבות לחווה וניצול מי נחל חדרה. ב. המחשה ויזואלית של שאיבת המים במקום.		<ul style="list-style-type: none"> יש לתאם מראש הדרכה מקומית. בסמוך לבניין המשאבות, בצדו המזרחי, אפשר לצפות בקורמורני בחודשים ינואר-מרס. 	30 דק'	
4	מבית המשאבות לראש הגבעה (4-1) מחוץ לבית המשאבות	בעקבות ראשונים (1)	משימת חוליות בהנחיית מש"צים: הכרת חוות חפציבה.	להגדיר מראש את גבולות הגזרה לפעילות זו.		40 דק'	בעקבות ראשונים (2) – תשובות למורה
5	ראש הגבעה, בקצה רחוב הפועלים (4)	צופים אל המרחב (3)	א. תצפית לזיהוי אתרים ויישובים. תחרות בין החוליות: פתרון חידות וזיהוי אתרים. ב. המהפך הציוני – בהתייחס לרובד הפיזי	א. יש להתייחס למקור השם "חפציבה" – שנתנה אולגה חנקין על-פי ישעיהו סב , והצגת תמונה של בית פועלים בחווה (6) לפני השחזור. ב. תהליכי הפיתוח באזור: * הקמת	רצוי לצרף מפה סכמתית גדולה של יישובי האזור שבה יצוינו גם השנים שבהן הוקמו כדי להמחיש את המהפך הציוני באזור בדרך נוספת.	15 דק'	צופים אל המרחב (4) – תשובות למורה תני"ך

			יישובים * סלילת כבישים ומסילות ברזל * הקמת תחנת הכוח ופיתוח תשתיות.	של מבנה השרון (5)		
	10 דק'				הליכה	6 מראש הגבעה לפארק נחל חדרה – נחל חדרה, חורשת האיקליפטוס
גזייה, גפרורים, סיר, כוסות חד-פעמיות, סוכר, שקית אשפה	20 דק'	בזמן פעילות התלמידים, המש"צים יכינו תה מאיקליפטוס.		א. מדוע נטעו כאן – סיפור של האיקליפטוס כחלק מסיפור ההתיישבות, המהפך הציוני והשינוי בנוף. ב. משחקים ונהנים (7) – שלושה מקלות ובישולי שדה: תה איקליפטוס (8).	סיפורה של החורשה	7 חורשת האיקליפטוס (5)
	15 דק'				הליכה	8 מחורשת האיקליפטוס לאנדרטת יד לאבשלום
	15 דק'			1. הצגה: הקמת מחתרת ניל"י (9) – משימת מש"צים. 2. סיפורם של אבשלום פיינברג ושל האנדרטה.	תרומתם של יחידים למעשה הציוני	9 אנדרטת יד לאבשלום (6)
	5 דק'				הליכה	10 מאנדרטת יד לאבשלום לטיילת פארק נחל חדרה
תמונה של שייט בנחל חדרה (10) תרשים של ארובות תחנת הכוח – צמצום הזיהום (11)	15 דק'		תחנת הכוח "אורות רבין" של חברת החשמל ותרומתה לשיקום הנחל. שירו של נתן יונתן שנכתב על נחל חדרה	א. סיפורו של נחל חדרה – בין זיהום לשיקום ב. השותפים לשיקום הנחל. ג. חופים הם לפעמים געגועים לנחל	חופים הם לפעמים געגועים לנחל	11 טיילת פארק נחל חדרה (7)

				(12)			
	60 דק'	אין מעבר לתלמידים דרך גבעת הכורכר הגדולה הסמוכה לכפר הים מחשש התמוטטות.		משחקים ונהגים (7)	הליכה	לאורך חוף הים לכפר הים	12
תמונה של אולגה ויהושע חנקין (13)	10 דק'	אין צורך לעלות לבית אולגה (משמש היום בית קפה), אפשר לצפות עליו ממפּרץ בנימין.	יש להנחות את התלמידים לבצע את משימת הסיכום בבעקבות ראשונים (1)	א. סיפרם של יהושע ואולגה חנקין. ב. מפּרץ בנימין – על שם מי. ג. שימור ופיתוח בית אולגה מול כפר הים.	תרומם של יחידים למעשה הציוני	בית אולגה (8)	13
	30 דק'				מעגל של"ח (14) וסיכום היש"מ		

המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

בעקבות ראשונים (1) – משימת תלמידים

הולכים בעקבות ראשונים

מחוות חפציבה דרך פארק נחל החדרה ועד בית אולגה שבמפרץ בנימין

"לא יאמר לך עוד עזובה ולארצך לא יאמר עוד שְמָמָה כִּי לך יקרא חֲפָצִי בָּהּ... כִּי חֲפָצִי הִנֵּה בְּךָ"

[ישעיהו סב, ד](#)

[פארק נחל חדרה](#), מתוך [ויקיפדיה](#)

בית המשאבות בחוות חפציבה, צילום: אלי שני, מתוך [ויקיפדיה](#)

משימות תלמידים

שם התלמידים בחוליה: _____

כיתה: _____

תחנה א': בית המשאבות

- א. מהו מספרן של המשאבות בבניין זה? _____
- ב. באיזו שנה הובאה המשאבה הראשונה ומהיכן? _____
- _____
- ג. מה היה ייחודה של המשאבה? _____
- ד. מדוע הציבו את המשאבה השנייה? _____
- _____
- ה. מה היה מצב הנחל בשנת 1938 וכיצד פתרו את בעיית השאיבה? _____
- _____
- ו. מה היה היתרון בהקמת החווה במקום זה? _____
- _____

תחנה ב': בית החווה

- א. באיזו שנה תוכנן בית החווה ומיהו מייסד החווה? _____
- _____
- ב. מה היה ייעודו של בית החווה? _____
- ג. מדוע הוקמה הברכה בסמוך לבית החווה? _____
- _____

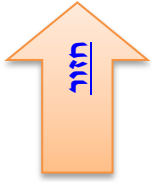
תחנה ג': רחוב הפועלים

- א. היכן גרו הפועלים בין השנים 1906-1912 עד שבנו את בית החווה? _____
- ב. באיזו שנה נבנו הבתים ברחוב הפועלים ומדוע? _____
- _____
- ג. במה מיוחדת חוות חפציבה משאר החוות הלאומיות בארץ? _____
- _____
- ד. מה מספרם של הפועלים אשר התגוררו בחווה בשנת 1914? _____
- ה. תארו את רחוב הפועלים, כולל את מבנה הבתים, את החומר שמהם נבנו ואת הסיבה לכך. _____
- _____
- _____

תחנה ד': גבעת התצפית

- א. למי היה מיועד המבנה הגבוה ביותר ברחוב הפועלים? _____
- ב. מלאו את דף תצפית היישובים שבעמוד הבא. אפשר להיעזר גם ב"חבר טלפוני".
- ג. התבוננו בתרשים של "מבנה השרון", ציינו על גבי התרשים (במקום המתאים) את פרטי הנוף הבולטים: תחנת הכוח "אורות רבין", נחל חדרה, גבעת אולגה, חוות חפציבה, כביש החוף, פארק נחל חדרה.

- ה. משימת סיכום: ציינו מעשים שבאו לידי ביטוי במהלך היש"מ והמבטאים עשייה ציונית:

תחנה א': בית המשאבות

- א. מהו מספרן של המשאבות בבניין זה? 3
- ב. באיזו שנה הובאה המשאבה הראשונה ומהיכן? 1910, מטנטורה – מפעל הבקבוקים הכושל של רוטשילד.
- ג. מה היה ייחודה של המשאבה? משאבה המופעלת במנוע קיטור.
- ד. מדוע הציבו את המשאבה השנייה? היה צריך להגדיל את תפוקת השאיבה לפרדסים החדשים.
- ה. מה היה מצב הנחל בשנת 1938 וכיצד פתרו את בעיית השאיבה? מי הנחל התדלדלו והזדהמו ולכן עברו לשאיבה של מי תהום.
- ו. מה היה היתרון בהקמת החווה במקום זה? מים זמינים (מהנחל וממי תהום), הטכנולוגיה אפשרה את הובלת המים לפרדסים ואת פיתוח החקלאות.

תחנה ב': בית החווה

- א. באיזו שנה תוכנן בית החווה ומיהו מייסד החווה? החווה הוקמה בשנת 1906 על-ידי אהרון אייזנברג.
- ב. מה היה ייעודו של בית החווה? הכשרה חקלאית לפועלים.
- ג. מדוע הוקמה הברכה בסמוך לבית החווה? כיוון שהפרדסים היו מתחתיה וכך ניתן היה להזרים מים בניצול הגרביטציה לצורך השקיה.

תחנה ג': רחוב הפועלים

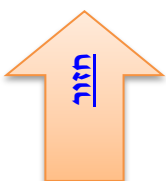
- א. היכן גרו הפועלים בין השנים 1906-1912 עד שבנו את בית החווה? בחדרה.
- ב. באיזו שנה נבנו הבתים ברחוב הפועלים ומדוע? החל משנת 1908, כדי לאפשר לפועלים לגור במקום ולחסוך מהם הליכה של שעותיים לכל כיוון.
- ג. במה מיוחדת חוות חפציבה משאר החוות הלאומיות בארץ? בתי החווה הוקמו מחוץ לחומת המבנה המרכזי.
- ד. מה מספרם של הפועלים אשר התגוררו בחווה בשנת 1914? כ-60.
- ה. תארו את רחוב הפועלים, כולל את מבנה הבתים, את החומר שממנו נבנו ואת הסיבה לכך. הבתים נבנו משני צידי הרחוב, מסלע כורכר, מפני שזהו הסלע המקומי.

תחנה ד': גבעת התצפית

- א. למי היה מיועד המבנה הגבוה ביותר ברחוב הפועלים? למנהל החווה.
- ב. מלאו את דף תצפית היישובים שבעמוד הבא. אפשר להיעזר גם ב"חבר טלפוניה".
- ג. התבוננו בתרשים של "מבנה השרון", ציינו על גבי התרשים (במקום המתאים) את פרטי הנוף הבולטים: תחנת הכוח "אורות רבין", נחל חדרה, גבעת אולגה, חוות חפציבה, כביש החוף, פארק נחל חדרה.

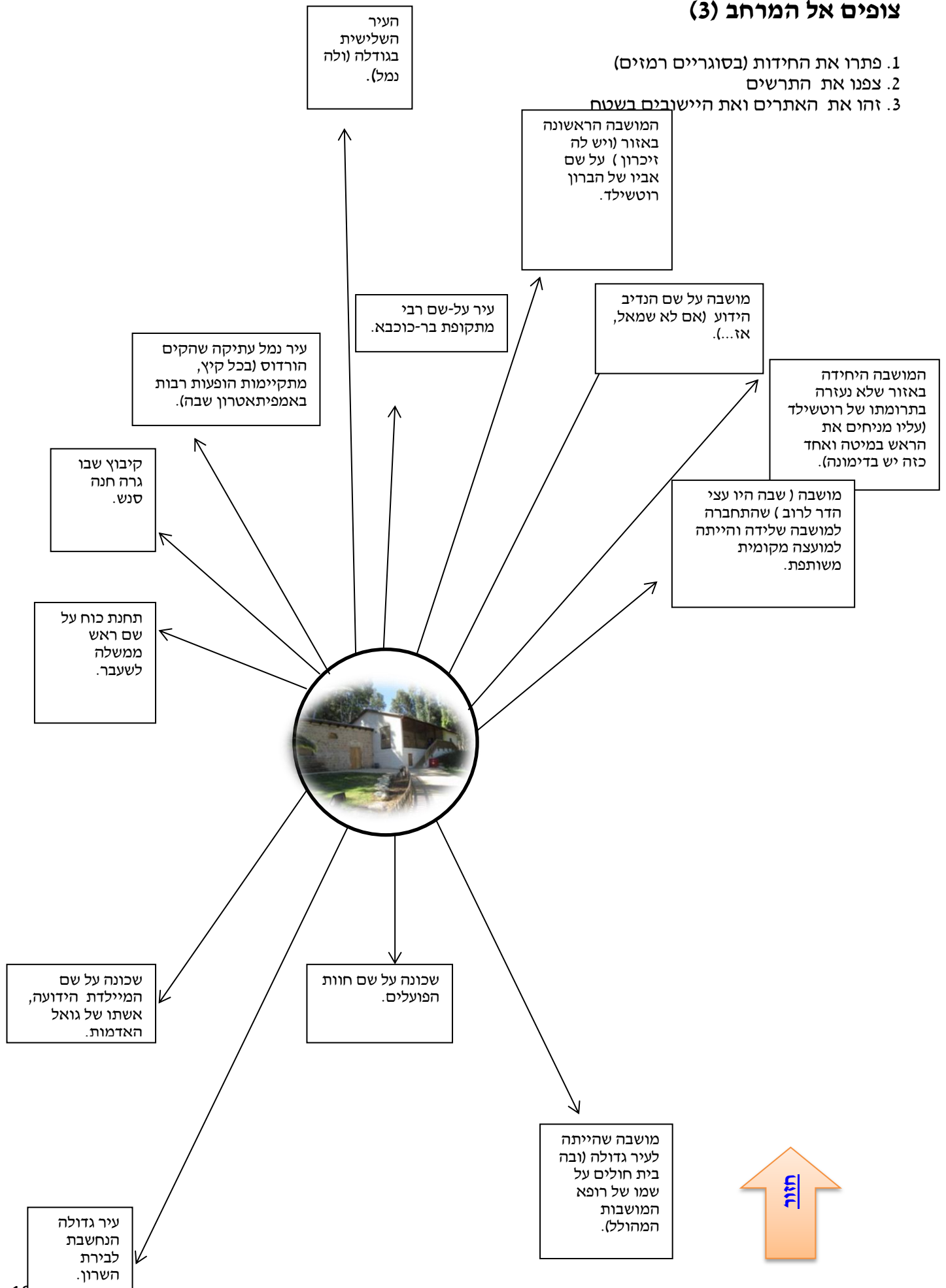
ה. **משימת סיכום:** ציינו מעשים שבאו לידי ביטוי במהלך היש"מ והמבטאים עשייה ציונית (בעבר ובהווה):

יהושע חנקין רכש את אדמות האזור, אהרון אייזנברג רכש את האדמה והקים את חוות הפועלים חפציבה, אבשלום פיינברג הקים את ארגון ניל"י והיה פעיל בו, שיקום אתר חפציבה, שיקום נחל חדרה במתחם פארק חדרה, העתקת אנדרטת יד לאבשלום לפארק נחל אלכסנדר, שימור בית אולגה.

צופים אל המרחב (3)

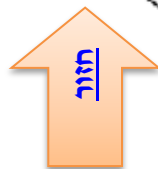
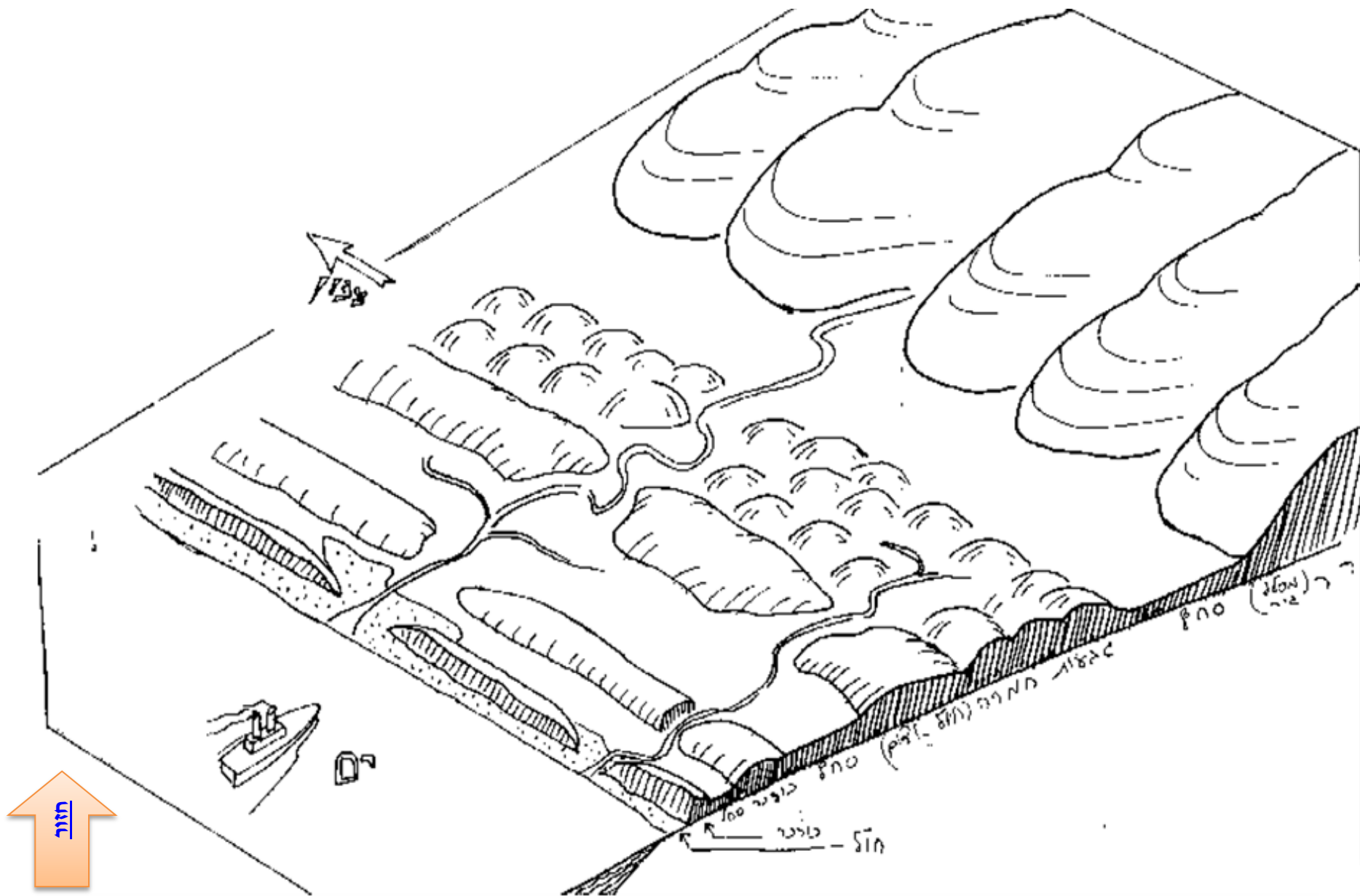
1. פתרו את החידות (בסוגריים רמזים)
2. צפנו את התרשים
3. זהו את האתרים ואת היישובים בשטח

צופים אל המרחב (4) – תשובות למורה

מבנה השרון (5) – תרשים של חתך רוחב השרון

בית משפחת פועלים בחוות הפציבה, מתוך: אתר האן חדרה

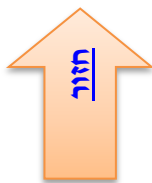
משחקים ונהנים (7)

שלושה מקלות: מניחים מקלות במרווחים שווים זה מזה, על המשתתפים לעבור אותם בצעד אחד בלבד בין מקל למקל, מובן שאסור לדרוך על המקלות. מרחיקים את המקל האחרון עד לטביעת הרגל של המשתתף שנקבע מראש שעל פיו יורחק המקל. מי שאינו מצליח לעבור יוצא מהמשחק. אפשרות נוספת היא שכל משתתף שקופץ מרחיק את המקל האחרון בהתאם לטביעת הרגל שלו, כך שעם כל קופץ הולכים המקלות ומתרחקים זה מזה.

שרשרות בגדים: הקבוצה שתצליח לעשות את השרשרת הארוכה ביותר מפרטי לבוש מנצחת.

שני דגלים: מחלקים את המגרש לשניים, כל קבוצה מקבלת שטח מוגדר, מסמנת עיגול במרכז ומציבה את דגל הקבוצה במרכז העיגול, על הקבוצות לגנוב את הדגל זו מזו בלי להיתפס. חבר קבוצה יכול להיתפס כל עוד הוא נמצא בשטחה של הקבוצה המתחרה. אם אחד המתחרים נמצא בשטחה של הקבוצה המתחרה בתוך העיגול שסומן סביב הדגל, חברי הקבוצה המתחרה אינם יכולים לתפוס אותו עד צאתו מהמעגל.

שני כלבים ועצם: שתי קבוצות עומדות בשורות זו מול זו משני צדי מגרש. כל חבר קבוצה מקבל מספר מהמנחה. במרכז המגרש מניחים חפץ כלשהו. כשהמנחה מכריז מספר מסוים, על המשתתפים שקיבלו מספר זה לרוץ, לתפוס את החפץ ולהביאו למקום שבו עמדו. בעל המספר שלא הספיק להרים את החפץ רודף אחר זה שהצליח. אם הוא מצליח לתפוס אותו, הנתפס נהיה שבוי שלו, אם הוא לא מצליח לתפוס אותו, הוא עצמו נהיה שבוי של האוחז בחפץ. שבוי משוחרר כשהשובה נעשה שבוי של מישהו מקבוצתו.

תה איקליפטוס (8)

איך מכינים תה

יש למלא סיר במים, להרתיח אותם ולהוסיף סוכר. להכניס 4-5 עלי איקליפטוס לסיר עם המים. להשאירם רק לכמה דקות ואחר כך להוציא את העלים. השאר את העלים במים לזמן ארוך יותר תגרום למרירות.

למזוג לכוסות ו... להזמין את כל התלמידים לשתות לרווייה!!

ציוד נדרש

- א. 10 שקיות תה.
- ב. סיר להרתיח את המים.
- ג. כוסות חד-פעמיות (כמספר המשתתפים ביש"מ).
- ד. סוכר (חצי ק"ג).
- ה. כף.
- ו. גזייה.
- ז. גפרורים.

איקליפטוס המקור, מתוך: [ויקיפדיה](#)

חזור

הקמת מחתרת ניל"י (9) – הצגה

שיחה בין אהרון אהרונסון לאבשלום פיינברג מאת : איתן מנדלבאום

אהרון : אבשלום! טוב שהגעת. יש לנו עוד הרבה עבודה עד לסיום המאמר שברצוני לפרסם בכתב העת הבוטני... אבשלום? מדוע נפלו פניך?

אבשלום : אהרון, איני יכול לשאת עוד את יחס השלטונות אלינו, היהודים. אתמול לפנות בוקר פשטו העות'מאנים על המושבה חדרה וגזלו מאתנו את נשקנו המועט. אבי הקשיש קיבל סטירת לחי מצלצלת כאשר ניסה להסביר לסמל הטורקי שהנשק נחוץ לנו לשמירה על שדותינו מתוקפים ושודדים. כבר שנים שמתעמרים בנו, בני המושבות, אך מרגע שפרצה המלחמה העולמית, יחסם רק הולך ומתדרדר. איני יכול עוד...

אהרון : מבין אני ללבך. הנה אף בזיכרון-יעקב עברו הטורקים היום לפנות צהריים ברחובות המושבה ועצרו עוברי אורח ללא סיבה. יש שמועה שביישובי הדרום אף מגייסים יהודים בכוח לצבא הטורקי כדי להילחם בחזית המצרית מול האנגלים. אך מה רצונך שנעשה? היישוב היהודי בארץ קטן ודל וחסר כוחות מול האימפריה. מה יכול קומץ פזור לעשות מול עוצמה נוראה שכזו?
אבשלום : (מתלהט) עלינו לפתוח במרי!

אהרון : (קוטע אותו) שה! שה! לא בקול רם! עוד תביא למעצרנו טרם התחלנו לעשות דבר. מלבד זאת, כוחנו לא יעמוד לנו. בעצמך אמרת שהטורקים אוספים את מעט הנשק שעומד לרשותנו.
אבשלום : עלינו ליצור קשר עם הכוחות האנגלים במצרים. זה עם מתורבת! אתם נוכל לכרות ברית. אנו נגייס את הכוחות מקרב היישוב היהודי ונעביר לאנגלים ידיעות בדבר כוחות הצבא העות'מאני, והם יספקו לנו נשק וסיוע של כוחות. נבריה את הטורקים בימים ספורים!
אהרון : ועם לא תצלח התכנית? הרי הטורקים יחסלונו כפי שהם מחסלים את כל יריביהם. הרי ראית כיצד שחטו הטורקים את האזרחים הארמנים במחוזותיהם, ואת הטבח במארונים הלבנונים זוכר אתה? תכניתך מעולה אם תצליח, אך מאוסה אם תיכשל. לא, עלינו לחשוב על רעיון פחות פומבי, פחות נראה לעין... אולי נוכל לקיים ברית עם האנגלים ביחס לחלק מרעיונותיך. הרי האנגלים בורים בכל הנוגע לארץ ישראל. אינם יודעים היכן הנתיבים לעבור בהם והיכן בסיסי הצבא ואת מקורות המים והמזון. אם ירצו לפרוץ לארץ, צריכים הם מידע מדויק.
אבשלום : ובדיוק עלה בראשי רעיון לאופן איסוף הידיעות. אתה הרי חוקר טבע ידוע ומוכר אתה אף בקרב השלטונות העות'מאניים. כולם יודעים שאנו מרבים לסייר ולתור את הארץ בחיפושנו אחר צמחייה מקומית. נשתמש בסיורנו אלה לאיסוף המידע.
אהרון : אך עלינו ליצור קשר ראשוני עם הצבא האנגלי במצרים. ובעתות מלחמה כמו זו, לא יהיה פשוט לחצות את הגבול אל מעבר לקוי האויב. השמירה תהיה חזקה במיוחד.

אבשלום : מכיר אני בחור צעיר ונמרץ מהדרום שמכיר היטב את המעברים לסיני. גם מיוודד הוא עם הבדויים באזור, והרי הם נעים ושבים באין מפריע. אברר אם יוכל לעזור לנו.

אהרון : כיון שלמעשה אנו מדברים על הקמת קבוצה לריגול נגדי, עלינו להיזהר. ברור שלא נוכל לפעול רק שנינו, אך לא נוכל לסמוך על כל אחד. עלינו להקים ארגון קטן וסודי. יש לבחור את החברים אחד אחד. סומך אתה על אותו בחור דרומי?

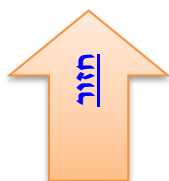
אבשלום : כמו אחי הוא. אך צודק אתה, עלינו לצרף רק חברים שאפשר לסמוך על מסירותם למטרה ועל יכולתם לשמור סוד.

אהרון : אם כך, נתחיל מחר בבוקר. ובינתיים, האם הבאת את הפריטים שמצאת בשומרון? ברצוני לבחון את מבנה העלים של הצמח הזה. ייתכן שעלית על תגלית חדשה...

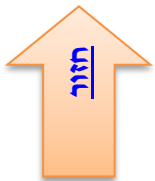
אבשלום פיינברג, מתוך: ויקיפדיה

אהרון אהרונסון, מתוך: ויקיפדיה

שייט בנחל חדרה (10) – תמונה

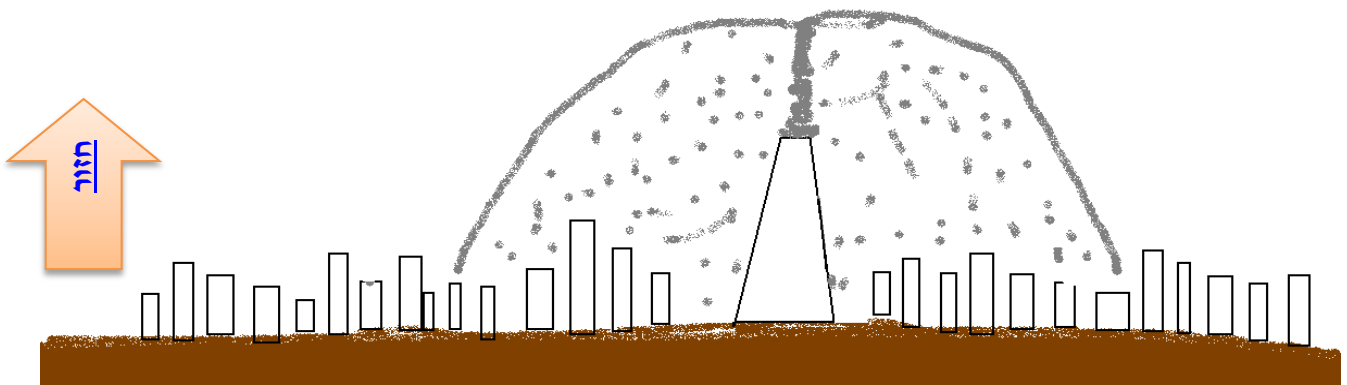
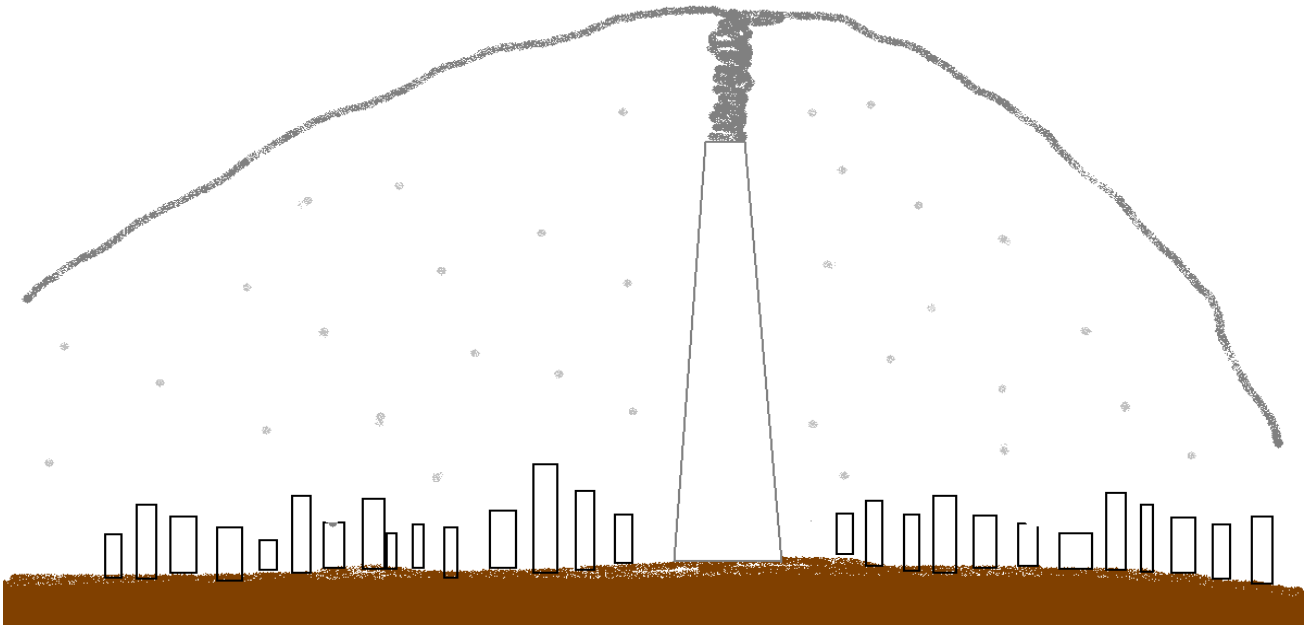

שייט בנחל חדרה (שיעור ימאות), צילום : סוניה קולודני (הצילום בין השנים 1922-1948), מתוך : ארכיון מוזאון החאן חדרה, מתוך : [אתר פיקיווקי](#)

ארובות תחנות הכוח – צמצום הזיהום (11) – תרשים

תיאור סכמתי של ההבדלים בפרישת הזיהום בין ארובה גבוהה לארובה נמוכה
ארובה גבוהה – שטח זיהום רחב, רמת זיהום נמוכה
ארובה נמוכה – שטח זיהום מצומצם, רמת זיהום גבוהה

איור: איתן מנדלבאום

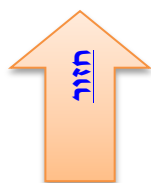
חופים הם לפעמים געגועים לנחל (12)

בשנת 1943, בהיות נתן יונתן מדריך בתנועת "השומר הצעיר", הוא סייר לאורך נחל חדרה בסמוך לחוות חפציבה. באותה תקופה, התקיימו מחנות תנועת "השומר הצעיר" במקום זה. אז נגלתה לעיניו התופעה של נחל שאינו מגיע לים, וכפי שהגדיר זאת בשירו: "ראיתי חוף שנחל עזבו" – נחל חדרה נמוג בין החולות ואינו מגיע לים. תמונה זו הביאה אותו לכתוב את השיר "חופים". נתן יונתן הסכים לשנות את השיר מגרסתו המקורית כדי לאפשר לנחום היימן להלחינו.

מילים לשיר "חופים", מתוך: אתר שירונט, בביצוע "שלישיית המעפיל"

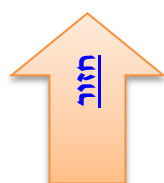

צילום: רונית בין

אולגה ויהושע חנקין (13) – תמונה

אולגה ויהושע חנקין, מתוך: [ויקיפדיה](#)

מעגל של"ח (14)

[מהו מעגל של"ח](#)

[דיון במסר הערכי](#)

המסר ערכי: באחריותי לתרום את חלקי להמשך המעשה הציוני.

באחריותי לסייע בשימור ערכי מורשת ונוף הקשורים לסיפור ההיסטורי של המהפך הציוני במישור החוף.

כללי שיחה

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר.
- ד. הקשבה.
- ה. תגובה עניינית ולא-שיפוטית.

שאלות מנחות

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך?
2. עם איזה סיפור או עם איזו דמות מהסיפורים ומהדמויות שהתוודעתם אליהם היום הזדהיתם, מדוע?
3. באילו דברים שראיתם היום בא לידי ביטוי המעשה הציוני? (יש להתייחס גם [למשימת הסיכום](#) בדף המשימות "בעקבות ראשונים").
נקודות להתייחסות
 - א. חלוצים וראשונים
 - ב. התמודדות עם קשיים ועם אתגרים
 - ג. יזמות ויצירתיות
4. מהו בעיניך מעשה ציוני היום? ציינו דוגמה לעשייה ציונית היום בשדה, בלאום ובחברה.
העשייה הציונית בראשית הדרך הייתה התיישבות ועבודת האדמה. העשייה הציונית הלכה והתרחבה לתחומים נוספים. במציאות שבה יש לנו מדינה, עשייה ציונית מתבטאת גם בשימור אתרי מורשת (כדוגמת חפציבה, בית אולגה, אנדרטת יד לאבשלום פיינברג), בשיקום ובשימור אתרי טבע ונוף (כדוגמת פארק נחל חדרה) ועוד.
5. באילו מובנים האחריות של כל אחד מאתנו להמשך העשייה הציונית היום יכולה לבוא לידי ביטוי?

6. המורה יסכם ויצג תשובות שונות לשאלה "מהי ציונות בעיניך" (מתוך המאמר "מהי

[ציונות בשבילי](#)", אתר מעריב, 27.2.2013).

(הצעה: רצוי לתת 2-3 דוגמות, תלמידים יקריאו את הכתוב בפני חבריהם.)

יהושע סובול, סופר:

חיזוק ההכרה ההדדית שלנו על ידי מדינות אחרות, חיזוק המעמד המדיני של ישראל בתוך האומות המאוחדות, ולזה צריך לשאוף. כל מה שמערער את ההדדיות הזו הוא פגיעה בציונות.

אסתר רדא, זמרת:

בצורה הכי פשוטה, ציונות בעיניי זו אהבת הארץ. לאהוב את המקום שאנחנו חיים בו ולנסות לשפר אותו כדי שיהיה מקום יותר טוב לכולנו, לאהוב את האנשים שמסביבנו ולחיות אתם בשלום. שלמוזיקה ישראלית יהיה ייצוג בעולם, לעזור לפרוח ולגדול כי יש כאן מוזיקאים מדהימים שאני גאה בהם.

אנדי רם, שחקן טניס:

ציונות זה לעלות בגיל חמש עם ההורים שלי מאורוגוואי, שעזבו את כל החיים הטובים שהיו להם שם, וגידלו משפחה מדהימה במדינה שאין לה תחליף. ציונות היום מבחינתי זה לייצג את ישראל ולשחק בשביל להביא כבוד וגאווה למדינה.

הרב דוד סתיו, יו"ר ארגון רבני צוהר:

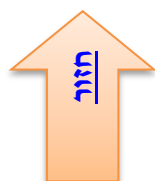
היום ציונות עבורי היא ביסוסה הערכי והיהודי של מדינת ישראל... לבסס את שורשינו כאן ולהסביר לנו ולילדינו למה אנחנו קשורים למקום הזה... אנו חייבים ליצור כאן חברה ישראלית ששורשיה יהיו נטועים עמוק בעבר היהודי שלנו. איכות החיים שלנו תהיה ערכית ויהודית כשנרצה כולנו להשתייך לעם הזה ולמקום הזה.

אריה אלדד, פוליטיקאי:

ציונות ב-2013 היא בדיוק מה שהיא הייתה בימי הרצל – היעדים של הציונות לא השתנו, והם הוצאת כל עם ישראל מהגלויות ושחרור כל ארץ ישראל מכיבוש זר.

סתיו שפיר, חברת כנסת:

המאבק האמתי של הציונות היום הוא על דמותה של מדינת ישראל בעוד עשר או חמישים שנה. זהו מאבק על בניית חברה אחת, שוויונית, לכל אזרחי ישראל. צמצום פערים, שוויון זכויות וחתימה מחודשת על החוזה שבין האזרחים למדינתם, בין האזרחים לביןם, ובין האזרחים לשכניהם הפלסטינים ותושבי המדינות השכנות.

תנ"ך

ישעיהו סב, ד

ביבליוגרפיה מומלצת

- כץ, שמואל (2000), הרשת: ההגדה לבית אהרנסון, תל-אביב: משרד הביטחון.
- סמילנסקי, משה (1953-1954), משפחת האדמה, ב, תל-אביב: עם עובד.
- עמית, עירית וקרק, רות (1996), יהושע חנקין – שתי אהבות, תל-אביב: מלוא.
- קולודני-בקי, רות (1997), אם תלכי עמי – סיפורה של אולגה חנקין, ירושלים ותל-אביב: יד יצחק בן-צבי ועם עובד.
- רוגל, נקדימון (2003), "הפרויקט' של חנקין: פרק בדיפלומטיה עקרה" (קובץ PDF), ישראל, 3.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- בית אולגה – עופר רגב, "מסע אחר".
- חוות חפציבה – ויקיפדיה.
- חוות חפציבה – חברת חשמל.
- חפציבה, חווה חקלאית שהפכה לפארק – שמעון תמיר, "ynet".
- נחנכה אנדרטת אבשלום פיינברג בפארק נחל חדרה – מגזין המושבות.
- סוד הדקל מהמדבר – יוטיוב.
- סיפור מותו של אבשלום פיינברג – סרטון באתר המרכז למורשת המודיעין.
- סיפורו של נחל חדרה – יוטיוב.
- על הגשר החדש – נחל חדרה וחוות חפציבה – החברה להגנת הטבע.
- פארק נחל חדרה – יוטיוב.
- פארק נחל חדרה – יוטיוב.
- קורמורנים חורפים בחוות חפציבה – יוטיוב.
- שיקום נחל חדרה – זיהום ושיקום.
- תמונות חוות חפציבה לפני השחזור – אתר נוסטלגיה.

